

6. Pashhenko Yu.Ye. Transportno-dorozhniy kompleks Ukrainy` v procesax mizhnarodnoyi integraciyi: monografiya / Yu.Ye Pashhenko, O.I. Ny`ky`foruk. – Nizhy`n: Aspekt-Poligraf, 2008. – 192 s.

7. Shevchenko I.V. Osnovni tendenciyi rozvy`tku transportnogo kompleksu Ukrainy` za vy`damy` transportu / I.V. Shevchenko // Social`no-ekonomichni problemy` regional`nogo rozvy`tku: Zbirny`k naukovy`x prac`. – Dnipropetrovs`k: Vy`davny`cztvo IMA-pres, 2009. – S. 329-330.

8. Suchasni problemy` ekonomichnoyi bezpeky` v ry`nkovy`x umovax: materialy` nauk.-prakt. konf. – K. : NAU, 2008. – 50 s.

9. Staty`sty`chny`j zbirny`k 2013 / Dani Asociaciyi avtovy`robn`kiv Ukrainy` [Elektronny`j resurs].– Rezhy`m dostupu : <http://ukrautoprom.com.ua>

10. Maslyak P.O. Ekonomichna i social`na geografiya Ukrainy`. / O.P. Maslyak – K.: Zodiak-EKO, 2006. – 288 s.

11. Social`ne i ekonomichne stanovy`shhe Ukrainy` u 2000-2013 roky`. Derzhavny`j komitet staty`sty`ky` Ukrainy` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu:<http://www.ukrstat.gov.ua/>

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор кафедри економіки та управління національним господарством Одеського національного економічного університету.

14.11.2014

УДК 657.421.3

Єніфанова Ірина, Малікова Олена

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ КРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВА І НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

У статті розглянуто сутність нематеріальних активів, їх складові частини, а також визначено роль та значущість нематеріальних активів як важливої складової основного капіталу в умовах інформаційної та інтелектуальної революції сьогодення. Проведено порівняння стану нематеріальних активів провідних

зарубіжних компаній та українських підприємств. На основі статистичної інформації визначено динаміку інвестицій у нематеріальні активи підприємств країни. Виділено основні проблеми впровадження та використання нематеріальних активів на українських підприємствах виробничого сектору в умовах постіндустріальної економіки, що стосуються фінансування, обліку, оцінки та амортизації. На основі проведеного дослідження, запропоновано низку положень, що сприятимуть покращенню функціонування підприємств на основі раціонального та ефективного використання нематеріальних активів, а також генерації додаткового прибутку.

Ключові слова: нематеріальні активи, основний капітал, сутність нематеріальних активів, інвестиції у нематеріальні активи, облік нематеріальних активів, амортизація нематеріальних активів.

Епифанова Ирина, Маликова Елена

НЕМАТЕРИАЛЬНЫЕ АКТИВЫ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРАНЫ КАК ВАЖНАЯ И НЕОБХОДИМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОСНОВНОГО КАПИТАЛА

В статье рассмотрена сущность нематериальных активов, их составные части, а также определена роль и значимость нематериальных активов как важной составляющей основного капитала в условиях информационной и интеллектуальной революции современности. Проведено сравнение состояния нематериальных активов ведущих зарубежных компаний и украинских предприятий. На основе статистической информации определена динамика инвестиций в нематериальные активы предприятий страны. Выделены основные проблемы внедрения и использования нематериальных активов на украинских предприятиях производственного сектора в условиях постиндустриальной экономики, касающиеся финансирования, учета, оценки и амортизации. На основе проведенного исследования, предложен ряд положений, способствующих улучшению функционирования предприятий на основе рационального и эффективного использования нематериальных активов, а также генерации дополнительной прибыли.

Ключевые слова: нематериальные активы, основной капитал, сущность нематериальных активов, инвестиции в нематериальные

активы, учет нематериальных активов, амортизация нематериальных активов.

Epifanova Irina, Malikova Olena

INTANGIBLE ASSETS OF THE COUNTRY'S INDUSTRIAL ENTERPRISES AS AN IMPORTANT AND NECESSARY COMPONENT OF THE FIXED CAPITAL STOCK

The article studies the essence of the intangible assets and their components and also defines the role of the intangible assets as an important component of the fixed capital stock amid today's intellectual revolution. The conditions of the intangible assets of the leading foreign companies and of Ukrainian enterprises are compared. On the basis of statistical information the intangible assets investments dynamics of the country's industrial enterprises is determined in the article. The intangible assets implementation and usage main problems relating to financing, accounting, evaluation and depreciation on the Ukrainian enterprises of the manufacturing sector amid post-industrial economy are singled out. On the basis of the carried research the author proposes a number of provisions that may improve the functioning of the enterprises based on the rational use of the intangible assets, as well as on receiving of additional revenue.

Keywords: intangible assets, fixed assets, the nature of intangible assets, investments in intangible assets, accounting of intangible assets, amortization of intangible assets.

Постановка проблеми. Розвиток постіндустріальної економіки створює нові умови для формування основних активів підприємства. Вирішального значення набуває успішна участь у конкурентній боротьбі, що неможлива без розробки і впровадження нових видів продукції з метою її виходу як на внутрішній, так і зовнішній ринки. Посередником та каталізатором інноваційного розвитку підприємств у ринковій економіці виступають нематеріальні активи – важлива і необхідна складова основного капіталу. Але через комплекс існуючих проблем рівень їх впровадження і використання на українських підприємствах не відповідає умовам ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання аналізу використання нематеріальних активів (НМА) в Україні

знайшли відображення у роботах вчених: В. Сизоненко, Т. Мізерна, О. Обутна та ін.

У статтях [1; 2, с. 63–66] В. Ясишина, В. Манакін та О. Рябенко висвітлюють основні проблеми обліку нематеріальних активів.

У роботах [3, с.132-135; 4] О. Гребешкова, О. Мельнік та Т. Гараніна акцентують увагу на управлінні нематеріальними активами (НМА) підприємства.

І. Боярко та І. Стояненко у статтях [5, с. 86–94; 6] досліджують роль нематеріальних активів у процесі функціонування суб'єктів господарювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне працям науковців, на даному етапі залишається багато невисвітлених питань стосовно економічної сутності нематеріальних активів та їх ролі в ході функціонування сучасних підприємств. Також потребують уваги аналіз проблем практичного застосування нематеріальних активів на українських виробничих підприємствах в сучасних умовах господарювання, а також висвітлення проблем щодо їх обліку та амортизації.

Постановка завдання. Основним завданням статті є узагальнення ролі та значення нематеріальних активів як складового компоненту основного капіталу і висвітлення основних проблем впровадження та використання нематеріальних активів на українських підприємствах виробничого сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для здійснення виробничої діяльності економічні суб'єкти використовують певні ресурси, серед яких важливішу роль відіграє основний капітал. Формами основного капіталу на підприємстві є основні засоби, нематеріальні активи та фінансові інвестиції. Віддаючи належне значенню основних засобів та фінансових інвестицій, розглянемо детальніше вплив нематеріальних активів на ефективну діяльність підприємств.

Сутність нематеріальних активів виявляється у відсутності матеріальної основи, але при цьому вони можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством в цілях використання для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях, надання в оренду з метою отримання прибутку протягом довгострокового періоду (більше одного року або одного операційного циклу, якщо він

перевищує один рік).

Згідно з П(С)БО 8 до нематеріальних активів належать [7]:

- Права користування природними ресурсами.
- Права користування майном.
- Права на знаки для товарів і послуг.
- Права на об'єкти промислової власності.
- Авторські та суміжні з ними права.
- Гудвіл (ділова репутація).
- Інші нематеріальні активи.

У сучасній економіці важко переоцінити роль нематеріальних активів. Це зумовлено розширенням господарського обороту підприємств, швидкістю і масштабами технологічних змін, поширенням інформаційних технологій, ускладненням і інтеграцією ринків України. Кожен з елементів нематеріальних активів при вчасному впровадженні та раціональному управлінні може значно покращити показники ефективності діяльності окремого підприємства. Так, використання об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві підвищує конкурентоспроможність підприємства, збільшуються обсяги продажів і, як наслідок, прибуток; збільшення частки нематеріальних активів у загальній кількості активів призводить до зростання іміджу підприємства та його інвестиційної привабливості. За рахунок збільшення частки нематеріальних активів у вартості нової продукції і послуг збільшується їх наукоємність, що має велике значення для підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг.

Фокусування успішних зарубіжних компаній переважно на нематеріальних ресурсах доводить їх позитивну роль та значення для бізнесу.

Здійснений «НБК–груп» (консалтингова компанія, що входить до числа найбільших оціночних компаній Росії, і є одним з лідерів цього ринку в галузі оцінки об'єктів інтелектуальної власності та нематеріальних активів) вибірково аналіз фінансової звітності за 2011 рік провідних публічних зарубіжних компаній показує, що середнє значення співвідношення величини нематеріальних активів до сукупної величини необоротних активів становить близько 26%. Найбільшу питому вагу нематеріальних активів мають підприємства ІТ–сфери: 79%, за ними йдуть компанії, що працюють в галузі

охорони здоров'я та зв'язку (65% і 43% відповідно) [8], на машинобудівну сферу та хімічні матеріали припадає 33% та 32% відповідно. Завершують вибірку, що аналізується, підприємства атомної галузі – близько 5,5%.

На українських підприємствах такої оцінки не проводилося, але зробити висновки про стан нематеріальні активи можна на підставі даних про їх фінансування. Не зважаючи на те, що інвестиції у нематеріальні активи мають слабку позитивну динаміку, їх частка у загальній кількості активів не перевищує 4%. (рис.1 та рис. 2). Можна припустити, що і частка нематеріальних активів у загальній величині необоротних активів підприємств складає приблизно 4%, що майже в 7 разів нижче, ніж у провідних зарубіжних компаній. Таке положення справ є одним з факторів низької конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку.

Рис. 1. Інвестиції у нематеріальні активи. Розроблено авторами за даними [9]

Незадовільний стан основних засобів змушує концентрувати увагу українських виробників саме на них та виділяти більшість коштів на фінансування матеріальних активів. Нехтуючи значенням нематеріальних активів, на їх інвестування виділяються незначні кошти, що призводить українські підприємства до циклічної пастки: основні засоби все більше зношуються, нові технології не впроваджуються, падає репутація та конкурентоспроможність. Окрім того, внесок НМА у ефективність діяльності фірми стане відчутним

лише тоді, коли значно зросте частка нематеріальних активів у загальній кількості активів, а це довгий і витратний процес.

Капітальні інвестиції за видами активів

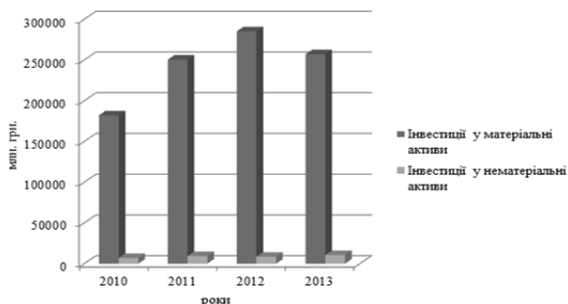

Рис. 2. Капітальні інвестиції за видами активів. Розроблено авторами за даними [9]

Серед інших проблем варто наголосити на те, що нематеріальні активи, залучені в розрізненому порядку слабо перетворюються на механізм оновлення та модернізації виробництва. Раціональна комбінація нематеріальних активів є прерогативою підприємства. Важливою особливістю є те, що вони в раціональним чином сформованій системі, трансформують нові знання та інформацію в інноваційні виробничі технології, які обумовлюють ефективність формування і розвитку інноваційного потенціалу підприємства. [10]

Відсутність систематичного управління, обліку та контролю за НМА – ці аспекти гальмують процес впровадження нематеріальних активів на вітчизняних підприємствах. Недосконалість законодавчої бази стає на заваді постановці об'єктів інтелектуальної власності на облік як нематеріальних активів. Важливість даної операції підтверджується тим, що таким чином здійснюється внесок у статутний капітал, амортизація, зменшується база оподаткування. Але на практиці унікальні нематеріальні активи часто не враховують в балансі. Наприклад, гудвіл не враховується в балансі підприємства до тих пір, поки не відбудеться акт купівлі-продажу підприємства. Відсутність обліку НМА знижує реальну вартість акцій, завдає шкоди майновим інтересам власників тим, що негативно позначається при визначенні часток їх участі.

При кредитуванні бізнесу правильний та повний облік нематеріальних активів також необхідний. Для кредитора повна оцінка

всіх активів фірми сприяє зменшенню кредитних ризиків, а для позичальника – створює нові можливості кредитування і збільшує вартість заставного майна. На ринку купівлі-продажу бізнесів, кожен учасник зацікавлений у необхідності правильного обліку вартості гудвілу та інших нематеріальних активів, а особливо, тих, які нерозривно зв'язані з попереднім власником. Причина цього криється у тому, що даний нематеріальний актив може становити значну частину вартості придбаного бізнесу і його втрата значно знизить прибутковість, а також може призвести до банкрутства.

Подолання названих вище проблем можливо при використанні сучасного методичного забезпечення та інформаційної бази, спираючись на основні положення при впровадженні та використанні НМА на підприємстві (рис. 3), що сприятимуть більш гармонійному його розвитку.

Рис. 3. Вихідні положення при впровадженні НМА на підприємство. Розроблено авторами

Висновки і перспективи подальших розробок. В умовах інформаційної та інтелектуальної революції структура компаній поступово змінюється, перевагу отримують нематеріальні ресурси. Генерація додаткового прибутку, зниження витрат, підтримка доброї репутації – є одними з економічних вигод впровадження нематеріальних активів на сучасному підприємстві.

На вітчизняних підприємствах існують певні проблеми, пов'язані з використанням нематеріальних активів: у першу чергу, недостатнє фінансування, як наслідок, розбалансованість структури матеріальних та нематеріальних активів; недостатнє розуміння ролі нематеріальних активів керівниками; недосконалість законодавчої бази та обліку нематеріальних активів.

Виходом з такої ситуації може бути кардинальна зміна застарілих методів функціонування підприємств, що ґрунтуються на індустріальних принципах, та поступовий перехід підприємств на інноваційний розвиток з відведенням превалюючої ролі нематеріальним активам.

Література

1. Економічний зміст та класифікація нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку / В. В. Ясишена // Ефективна економіка № 8. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2227>.

2. Манакін В. Проблема обліку нематеріальних активів в Україні /В. Манакін, О. Рябенко // Схід. – 2010. – № 2 (102). – С. 63–66.

3. Гребешкова О. М. Базові положення стратегічного управління нематеріальними активами підприємства / О.М. Гребешкова, О.В. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – №6. – Т.2 (122). – С.132–135.

4. Роль нематериальных активов в создании ценности компании: теоретические и практические аспекты / Т.А. Гаранина // Корпоративные финансы. – 2009. – № 4 (12). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://spbu.ru/files/scientific_works/garanina/garanina-rol-nematerialny-aktivov.pdf.

5. Боярко І. М. Роль нематеріальних активів у створенні

цінності компанії / І. М. Боярко, Я. В. Самусевич // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 86–94.

6. Роль нематеріальних активів в діяльності суб'єктів господарювання: світові тенденції та українські реалії / І. Стояненко // Науковий клуб SOPHUS. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_1_2013_12_19_20/rol_nematerialnikh_aktiviv_v_dijalnosti_sub_ektiv_gospodarjuvannja_svitovi_tendenciji_ta_ukrajinski_realiji/43-1-0-792.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 28 жовтня 1998 р. N 1706 (1706–98–п) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

8. Вовлечение в экономический оборот интеллектуального потенциала российских предприятий / А. Айгинин // ООО «НКБ–групп». – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbkg.ru/upload/Vovlechenie_v_economicheskij_oborot_intellektualnogo_potenciala_rossijskih_predpriyatij.pdf

9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. Роль нематеріальних активів у стратегії розвитку промислових підприємств / А.М. Ревва // – Сборник научных работ «Стратегия и механизмы регулирования промышленного развития». – 2012. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://industrial-dr.in.ua/SiteDocs/16.htm>.

1. Ekonomichniy zmist ta klasyfikatsiia nematerialnykh aktiviv dlia tsilei bukhgalterskoho obliku [Elektronnyi resurs] / V. V. Yasysheha // Efektyvna ekonomika # 8. – 2013. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2227>.

2. Manakin V. Problema obliku nematerialnykh aktiviv v Ukraini /V. Manakin, O. Riabenko // Skhid. – 2010. – # 2 (102). – Bibliohr.: 11 nazv. – ukr. – s. 63–66.

3. Hrebeskova O. M. Bazovi polozhennia stratehichnoho upravlinnia nematerialnymy aktivamy pidpriemstva / O.M. Hrebeskova, O.V. Melnyk // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky. – 2008. – #6. – Т.2 (122). – s.132–135.

4. Rol nematerialnykh aktivov v sozdanii tsennosti kompanii: teoreticheskie i prakticheskie aspekty [Elektronnyi resurs] / T.A. Garanina // Elektronnyi zhurnal Korporativnyie finansy. – 2009. – # 4 (12). – Rezhim dostupu: http://spbu.ru/files/scientific_works/garanina/garanina-rol-nematerialny-aktivov.pdf.

5. Boiarko I. M. Rol nematerialnykh aktivov u stvorenni tsinnosti kompanii / I. M. Boiarko, Ya. V. Samusevych // Aktual. probl. ekonomiky. – 2011. – # 3. – Bibliohr.: 11 nazv. – ukp. – s. 86–94.

6. Rol nematerialnykh aktivov v diialnosti subiektiv hospodariuvannia: svitovi tendentsii ta ukrainski realii [Elektronnyi resurs] / I. Stoianenko // Naukovi klub SOPHUS. – 2013. – Rezhim dostupu: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_1_2013_12_19_20/rol_nematerialnikh_aktivov_v_dijalnosti_sub_ektiv_gospodarjuvannja_svitovi_tendenciji_ta_ukrajinski_realiji/43-1-0-792.

7. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 8 «Nematerialni aktyvy» vid 28 zhovtnia 1998 r. N 1706 (1706–98–p) [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

8. Vovlechenie v ekonomicheskij oborot intellektualnogo potentsiala rossijskikh predpriyatij [Elektronnij resurs] / A. Ajginin // OOO «NKB–grupp». – 2012. – Rezhim dostupu: http://www.nbkg.ru/upload/Vovlechenie_v_economicheskij_oborot_intellektualnogo_potentsiala_rossiyskikh_predpriyatij.pdf

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. Rol nematerialnykh aktivov u stratehii rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Elektronnyi resurs] / A.M. Revva // – Sbornyk nauchnykh rabot «Stratehiya y mekhanizmy rehulyrovanyia promyshlennoho razvytyia». – 2012. – #4. – Rezhim dostupu: <http://industrial-dr.in.ua/SiteDocs/16.htm>.

Рецензент: Бельтюков С.А., д.е.н., профессор, зав. кафедрой економіки підприємства Одеського національного політехнічного університету.

2.10.2014